

ВІДГУК

**офіційного опонента, кандидата педагогічних наук, доцента
Пшеничної Ірини Сергіївни про дисертацію Гусак Юлії Анатоліївни
«Формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами
іншомовного читання», подану на здобуття наукового ступеня доктора
філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань
01 Освіта/Педагогіка**

Актуальність теми дослідження. У сучасному цифровізованому світі, який характеризується стрімким розвитком цифрових технологій, освітня автономність стає однією з ключових компетентностей XXI століття. Українське суспільство дедалі більше потребує висококомпетентних фахівців, які не лише володіють ґрунтовними предметними знаннями, а й здатні й готові критично мислити, швидко адаптуватися, самостійно здобувати нову інформацію та приймати відповідальні рішення.

Учні старшої школи стоять на порозі дорослого життя, професійного самовизначення та адаптації до динамічних змін у соціальному, економічному та високотехнологічному середовищі. Саме в цей період надзвичайно важливо сформувати в них освітню автономність, яка включає: прагнення до навчання протягом життя; здатність ефективно використовувати наявні електронні (цифрові) та друковані освітні ресурси задля отримання нових знань і поглиблення наявних (у тому числі й уміння аналізувати й узагальнювати інформацію, здобуту з різних джерел, уміння критично її оцінювати, уміння продукувати нові ідеї на основі проаналізованої інформації; здатність до саморегуляції й рефлексії.

Зважаючи на те, що випускники закладів загальної середньої освіти зі сформованою освітньою автономністю перетворюються на активних, відповідальних і конкурентоспроможних громадян України, які здатні до

критичного мислення, саморефлексії та самостійного прийняття рішень, вважаємо, що формування освітньої автономності має бути визначене як один із стратегічних пріоритетів загальної середньої освіти. Відтак, тема дисертаційної праці Юлії Анатоліївни Гусак «Формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання» є актуальною і своєчасною.

Тема дисертаційної праці Ю. А. Гусак, яка відповідає тематичному плану науково-дослідних робіт Інституту педагогіки НАПН України, виконувалася в межах науково-дослідної теми відділу дидактики Інституту педагогіки НАПН України «Дидактичні засади індивідуалізації навчання в закладах загальної середньої освіти» (№ державної реєстрації 0121U100347, 2021-2023 рр.).

Тему дослідження «Формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання» затверджено вченою радою Інституту педагогіки НАПН України (протокол № 10 від 15 жовтня 2020 р.).

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації. Усебічний аналіз дисертаційної праці Ю. А. Гусак «Формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання» уможливив виокремлення найбільш суттєвих наукових результатів, котрі мають теоретичне і прикладне значення для педагогічної науки і практики. У дисертаційній праці Ю. А. Гусак здійснила теоретичне узагальнення й практичне вирішення наукової проблеми формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання. На основі вивчення наукових доробків українських і зарубіжних учених й узагальнення власного емпіричного досвіду дисертантка здійснила психолого-педагогічний аналіз стану розроблення досліджуваної проблеми на теоретико-методологічному рівні. Ю. А. Гусак з'ясувала, що вільне володіння техніками ознайомлювального, переглядового, вивчального й пошукового читання іншомовних текстів уможливорює самостійний пошук

необхідної інформації, формує в учнів старшої школи навички самостійного засвоєння знань, уміння самостійно опрацьовувати інформацію з друкованих і цифрових джерел у різних контекстах, критично осмислювати здобуту інформацію, використовувати її для подальшої комунікації в письмовій або усній формах, що забезпечує ефективне формування в учнів старшої школи освітньої автономності. Дисертантка визначила зміст і структуру освітньої автономності учнів старшої школи, виявила сукупність дидактичних умов як основу розроблення технології формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання, уточнила критерії, показники й рівні вияву сформованості освітньої автономності учнів старшої школи, упровадила в практику роботи закладів загальної середньої освіти авторську технологію формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання.

Нові факти, одержані здобувачем. Юлією Анатоліївною Гусак *уперше* здійснено психолого-педагогічний аналіз стану розроблення досліджуваної проблеми на теоретико-методологічному рівні; *уточнено* зміст і сутність поняття «освітня автономність»; *надано* авторське трактування поняття «освітня автономність учнів старшої школи»; *визначено* сукупність дидактичних умов формування освітньої автономності учнів старшої школи; *розроблено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено* авторську технологію формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання (організаційний, процесуальний, рефлексійний етапи) на основі створення визначеної сукупності дидактичних умов. Дисертанткою також *уточнено* поняття: «дидактичні умови формування освітньої автономності учнів старшої школи», «технологія формування освітньої автономності учнів старшої школи»; критерії, показники та рівні вияву сформованості освітньої автономності учнів старшої школи; *удосконалено* дидактичне

забезпечення процесу цілеспрямованого формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання.

Подальшого розвитку та конкретизації набули інноваційні форми організації, методи, прийоми й засоби формування освітньої автономності учнів старшої школи в закладах загальної середньої освіти; провідні положення компетентнісного, діяльнісного, особистісно зорієнтованого й технологічного підходів щодо організації самостійної освітньої (навчальної) діяльності учнів старшої школи на заняттях з англійської мови в закладах загальної середньої освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз змісту дисертаційної праці й публікацій Юлії Анатоліївни Гусак дає підстави для висновку про достовірність і наукову обґрунтованість викладених дисертанткою результатів. Здійснений дисертанткою аналіз нормативно-правової бази, яка регулює діяльність закладів освіти України загалом і закладів загальної середньої освіти зокрема, наукової літератури в галузі психології, педагогіки, соціології, філософії, сучасного стану формування освітньої автономності в здобувачів освіти різного рівня надав їй змогу виявити наступні суперечності між: 1) існуючою актуальною потребою сучасного українського суспільства у вихованні незалежних громадян України, здатних самостійно й автономно приймати виважені рішення, та відсутністю науково-обґрунтованої теоретичної основи забезпечення цього процесу з позиції психолого-педагогічної науки; 2) наявним об'єктивним усвідомленням необхідності формування й розвитку освітньої автономності в суб'єктів навчання на різних рівнях здобуття освіти та недостатністю апробованих педагогічних технологій розвитку цього дидактичного феномена; 3) розумінням наявності необмеженого дидактичного потенціалу навчання іноземних мов загалом та іншомовного читання зокрема щодо формування освітньої автономності учнів старшої

школи та відсутністю дидактико-методичного супроводу цього процесу, якій міг би бути використаний у практиці роботи закладів загальної середньої освіти.

Науковий апарат дає можливість отримати цілісне уявлення щодо авторського бачення вирішення досліджуваної проблеми. Об'єкт і предмет дослідження подано в межах визначеної спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, які адекватно представлені в змісті дисертаційної праці. Новизна й вірогідність висновків до розділів і загальних висновків здійсненого дослідження забезпечені комплексним аналізом значної кількості опрацьованих дисертанткою джерел, а досягнення мети й виконання визначених завдань – комплексом методів дослідження, зокрема, теоретичних, емпіричних, статистичних і графічних. Положення, які подано в науковій новизні, мають вагоме значення для сучасної педагогічної науки й несуть теоретичну й практичну цінність.

Позитивне враження справляє також й оформлення дисертаційної праці. Дисертацію підготовлено на належному науковому рівні. Зміст поданих анотацій (українською й англійською мовами) досить повно відображає зміст дисертації.

Рівень апробації результатів дослідження є достатнім і підтверджується участю дисертантки в міжнародних і всеукраїнських науково-практичних заходах (конференції, круглі столи, семінари).

Значення для науки і практики одержаних автором результатів. Дисертаційна праця має важливе теоретичне і практичне значення. Результати дослідження упроваджено в заклади загальної середньої освіти для вдосконалення освітнього процесу, спрямованого на формування в учнів старшої школи освітньої автономності, шляхом забезпечення цілеспрямованого дидактичного впливу на мотивацію саморозвитку компетентності вміння вчитися загалом та засобами іншомовного читання зокрема; диференціацію, індивідуалізацію і персоналізацію змісту

навчально-пізнавальної діяльності учнів на основі реалізації компетентнісного, діяльнісного, особистісно зорієнтованого підходів; використання активних та інтерактивних методів навчання, спрямоване на розвиток суб'єктності учня старшої школи як психолого-дидактичної основи формування його освітньої автономності. Про що йдеться у довідках, у яких підтверджено впровадження результатів дослідження в освітній процес закладів загальної середньої освіти.

Результати дисертаційної праці також можуть бути використані в освітній діяльності закладів загальної середньої освіти, педагогічних закладів вищої освіти під час підготовки вчителів старшої школи, у системі післядипломної педагогічної освіти.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Ступінь обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній праці підтверджуються логічною структурою роботи. Дисертаційна праця складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (260 позицій, із них 45 – іноземними мовами), 4-х додатків. Загальний обсяг дисертації становить 303 сторінки (основного змісту – 225 сторінок). Логіка і послідовність викладу тексту дисертації відповідає вирішенню поставлених завдань дослідження.

У вступі Ю. А. Гусак обґрунтовує актуальність вибору теми дослідження; визначає суперечності, об'єкт, предмет, мету, завдання й методи дослідження; формулює гіпотезу дослідження; окреслює наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; висвітлює апробацію та впровадження результатів дослідження; визначає особистий внесок здобувача; надано інформацію щодо структури й обсягу дисертаційної праці.

Перший розділ *«Теоретико-методологічні основи формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання»* було спрямовано на здійснення психолого-педагогічного аналізу

стану розроблення досліджуваної проблеми на теоретико-методологічному рівні; уточнення змісту і сутності поняття «освітня автономність»; формулювання авторського трактування змісту і сутності поняття «освітня автономність учнів старшої школи»; розроблення структури освітньої автономності учнів старшої школи, яка складається з ціннісно-орієнтаційного, когнітивно-змістового, особистісно-діяльнісного і рефлексійно-коригувального компонентів.

У другому розділі *«Обґрунтування технології формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання»* Юлією Анатоліївною Гусак узагальнено підходи українських учених щодо розуміння змісту й сутності поняття «дидактичні умови», уточнює сутність поняття «дидактичні умови формування освітньої автономності учнів старшої школи», визначено й теоретично обґрунтовано сукупність цих умов як основи розроблення технології формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання, розроблено й теоретично обґрунтовано авторську технологію формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання.

У третьому розділі *«Експериментальна перевірка технології формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання»* дисертанткою представлено визначені критерії, показники та дібраний діагностувальний інструментарій для вияву рівнів сформованості освітньої автономності учнів старшої школи, результати здійсненого теоретичного аналізу змісту навчально-методичного забезпечення процесу навчання іншомовного читання учнів старшої школи, а також результати експериментальної перевірки ефективності впровадження розробленої авторської технології формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання в освітній процес закладів загальної середньої освіти.

Мовно-стилістичне оформлення дисертаційної праці враховує особливості наукового стилю мовлення.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення одержаних результатів, вважаємо за потрібне висловити певні зауваження дискусійного характеру і побажання:

1. Дослідження сучасного стану формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання й аналіз нормативно-правової бази, яка регулює діяльність закладів освіти України загалом і закладів загальної середньої освіти зокрема, а також наукової літератури в галузі психології, педагогіки, соціології і філософії надали Ю. А. Гусак виявити низку суперечностей між існуючою актуальною потребою сучасного українського суспільства у вихованні незалежних громадян України, здатних самостійно й автономно приймати виважені рішення, та відсутністю науково-обґрунтованої теоретичної основи забезпечення цього процесу з позиції психолого-педагогічної науки; наявним об'єктивним усвідомленням необхідності формування й розвитку освітньої автономності в суб'єктів навчання на різних рівнях здобуття освіти та недостатністю апробованих педагогічних технологій розвитку цього дидактичного феномена; розумінням наявності необмеженого дидактичного потенціалу навчання іноземних мов загалом та іншомовного читання зокрема щодо формування освітньої автономності учнів старшої школи та відсутністю дидактико-методичного супроводу цього процесу, якій міг би бути використаний у практиці роботи закладів загальної середньої освіти (С. 20). Проте, у загальних висновках бракує інформації щодо того, чи вдалося дисертантці розв'язати ці суперечності під час здійснення дослідно-експериментальної роботи.

2. У дисертаційній праці Ю. А. Гусак надає авторське тлумачення низці ключових понять дослідження. Вважаємо, що задля встановлення, як

саме дисертантка трактує поняття в межах свого дослідження, у додатках слід було розмістити глосарій із авторськими визначеннями понять, які використовуються в тексті дисертації.

3. Загалом Ю. А. Гусак логічно обґрунтувала вибір основних методологічних підходів до формування освітньої автономності учнів старшої школи (компетентнісний, діяльнісний й особистісно зорієнтований). Проте, на нашу думку, поза увагою залишився технологічний підхід, що дав би змогу з наукових позицій більш ґрунтовно репрезентувати авторську технологію формування автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання.

4. Доцільно було навести певні цифрові дані в загальних висновках задля доведення ефективності та результативності проведеної експериментальної роботи.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях. Основні положення та результати дисертаційної праці відображено в 10 наукових публікаціях: 6 статей у фахових виданнях України, 4 – матеріали конференцій. У публікаціях, підготовлених спільно зі співавтором, особистий внесок Ю. А. Гусак полягає в аналізі дібраного теоретичного матеріалу [5] й формулюванні висновків [8; 9].

Висновок. Дисертаційна праця Ю. А. Гусак «Формування освітньої автономності учнів старшої школи засобами іншомовного читання» є завершеною, самостійно виконаною науковою роботою, котра заслуговує на позитивну оцінку. За актуальністю, науковою новиною, теоретичною і практичною значущістю, обсягом та повнотою викладення основних результатів дисертаційна праця відповідає наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019) та вимогам вимогам постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. «Про

затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023 та № 507 від 03.05.2024), а Гусак Юлія Анатоліївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри філології та перекладу
Київського національного університету
технологій та дизайну

Ірина ПШЕНИЧНА

Підпис Ірини ПШЕНИЧНОЇ засвідчую

Підпис І. Пшенична
засвідчую
ав. КАНЦ